

JUHEND PIIRIÜLESTE MENETLUSTE PUHUL VIDEOKONVERENTSIDE PIDAMISEKS

ET

2009

Juhend piiriüleste menetluste puhul videokonverentside pidamiseks

Märkus

Käesolev nõukogu peasekretariaadi koostatud väljaanne ei sea Euroopa Liidu institutsioonidele ega liikmesriikidele mingeid kohustusi.

Lisateabe saamiseks võtke palun ühendust peadirektoraadi F teabeosakonna avaliku teabe talitusega järgmisel aadressil:

Nõukogu peasekretariaat

Rue de la Loi 175

B-1048 Bruxelles

Faks +32 (0)2 281 49 77

Veebileht: www.consilium.europa.eu/infopublic

***Europe Direct on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu puudutavatele küsimustele***

Tasuta infotelefon (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Teatud juhtudel ei võimalda mobiilsideoperaatorid helistamist 00 800 numbritele või on need kõned tasulised.

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saate Internetist Euroopa serverist (<http://europa.eu>).

Kataloogimisandmed on väljaande lõpus.

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2009

ISBN 978-92-824-2480-3

doi:10.2860/32083

© Euroopa ühendused, 2009

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE KLOORIVABALE PAPERILE

SISUKORD

1.	PIIRIÜLESTE VIDEOKONVERENTSIDE PIDAMINE ELIS	5
1.1.	Kohaldamisala ja taust	5
1.2.	Ülevaade õiguslikust raamistikust Euroopa Liidu õiguses	7
2.	VIDEOKONVERENTSIGA SEOTUD PRAKTILISED KAALUTLUSED	9
2.1.	Ettevalmistamine	9
2.2.	Taotlus	10
2.3.	Vajalikud ettevalmistused	12
2.4.	Suuline tõlkimine	13
2.5.	Istung	14
2.6.	Kohtuistungi protokoll	15
3.	TEHNILISED ASPEKTID	17
3.1.	Tehniliste nõuete taust	17
3.2.	Üldine korraldus ja kvaliteedipõhimõtted	18
4.	I LISA – TÄIENDAVID SELGITUSED VIDEOKONVERENTSIDE KASUTAMISE ÕIGUSRAAMISTIKU KOHTA PIIRIÜLESTE KOHTUASJADE PUHUL	25
4.1.	Kriminaalasjade puhul kohaldatav õigusraamistik	25
4.2.	Tsiviil- ja kaubandusajade puhul kohaldatav õigusraamistik	28
5.	II LISA – TEHNILISED STANDARDID	30
6.	III LISA – PIIRIÜLESTES MENETLUSTES VIDEOKONVERENTSIDE KASUTAMISE PÕHIETAPID	33

1. PIIRIÜLESTE VIDEOKONVERENTSIDE PIDAMINE ELIS

1.1. Kohaldamisala ja taust

Käesolev juhend hõlmab videokonverentsiseadmete kasutamist piiriülestes kohtumenetlustes Euroopa Liidus. Selles käsitletakse videokonverentsitehnoloogia kasutamise organisatsioonilisi, tehnilisi ja õiguslikke aspekte. Lisaks analüüsitakse seadmete kasutamist kohtusaalis ja tunnistaja ütluste andmise ruumis ning kaasaskantavate seadmete kasutamist. Juhendit kohaldatakse videokonverentside kasutamisele kohtumenetluse mis tahes osas, eelkõige tõendite kogumiseks teises liikmesriigis paiknevast kaugasukohast.

Käesolev juhend sisaldab nõuandeid ja suuniseid õigusala esindajatele, kohtuametnikele ja tehnilistele töötajatele. Juhendis käsitletakse videokonverentsiseadmete kasutamisega seotud praktilisi kaalutlusi, mis pakuvad huvi eelkõige õigusala esindajatele ja kohtuametnikele, ning seejärel vaadeldakse tehnilisi aspekte, mis pakuvad huvi eelkõige tehnilistele töötajatele. Juhendi lisa sisaldab üksikasjalikke andmeid piiriülestes videokonverentside kasutamise õigusliku raamistiku kohta kriminaal-, tsiviil- ja kaubandusasjades. Täiendavad lisad sisaldavad tehnilisi norme, mida tuleb arvesse võtta, ning ülevaadet videokonverentside piiriülestes kohtumenetlustes kasutamise peamistest etappidest. Käesoleva dokumendi eesmärk on aidata kasutajaid, pakkudes nõuandeid ja suuniseid. See ei asenda üksikasjalikke tööjuhendeid ega üksikasjalikke kasutusjuhendeid.

Käesolevas dokumendis keskendutakse peamiselt videokonferentside kasutamisele kohtumenetlustes kriminaal-, tsiviil- ja kaubandusajuu käsitlevates kohtutes. Kuid paljud videokonferentside kasutamise tehnilised aspektid on üldisemalt kohaldatavad ka õigusvaldakonnas laiemalt. Tunnistajate ja ekspertide ülekuulamine ei toimu alati kohtus ning kohtute ja muude asukohtade (konsulaar- ja diplomaatilised esindused, vanglad, haiglad, varjupaigad) vahel on võimalik luua videokonferentsiühendus. Käesolevat dokumenti saab kasutada alusena videokonferentside kasutamiseks muudes menetlustes.

Piiriülese tsiviilmenetluse puhul esineb tavaliselt kaks võimalikku olukorda, kus tunnistajaid ja eksperte võib üle kuulata videokonferentsi teel:

- i. kaudne tõendite kogumine, mille puhul taotluse saanud riigis asuv kohus viib läbi näiteks tunnistaja ülekuulamise (teatud tingimustel taotluse esitanud kohtu esindajate osavõtul);
- ii. tõendite vahetu kogumine, mille puhul taotluse esitanud kohus kuulab teises liikmesriigis asuva tunnistaja üle vahetult videokonferentsi teel.

Kriminaalkuriteo eeluurimise puhul võib eeluurimiskohtunik või prokurör otsustada üle kuulata tunnistaja, kes on ohus, või tunnistaja või eksperdi, kes elab välismaal, kasutades selleks tunnistaja nõusolekul videokonferentsi või mis tahes muud asjakohast audiovisuaalset kaugsidet, kui tunnistajal ei ole võimalik või soovitatav isiklikult kohtuistungile ilmuda.

Eksperttunnistajate kättesaadavust on nimetatud üheks viivituste põhjuseks nii tsiviilasjades (nt meditsiiniekspertid ja psühholoogid laste hooldusõigust või laste hooldamist käsitlevates kohtuasjades) kui kriminaalasjades (nt kohtumeditiini- või arvutiekspertid). Videokonferentsiseadmete kasutamine võimaldab kohtutele suuremat paindlikkust selle otsustamiseks, millal ja kuidas muudest liikmesriikidest pärit eksperttunnistajad peavad oma tunnistusi andma. Eksperttunnistajate ülekuulamisel on soovitatav eksperdigiga eelnevalt ühendust võtta, et kontrollida, milliseid tehnilisi seadmeid võib tunnistuse andmise ajal vaja minna.

Kaitset vajavate või ohus olevate tunnistajate jaoks võib videokonferents olla vahend, mille abil vähendada häirivast teise riigi kohtusse reisimisest põhjustatud stressi ja ebamugavusi. Tunnistuse andmisel mis tahes teise riigi kohtus võib eraldi ütluste andmise ruum kohtusaalist praktilisemaks osutuda.

1.2. Ülevaade õiguslikust raamistikust Euroopa Liidu õiguses

Kriminaalasjadega seoses esitatud taotluste suhtes kehtivad tavaliselt siseriiklikud õigusaktid ja 29. mai 2000. aasta konventsioon Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades (edaspidi „2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsioon“)¹.

Taotluse võib esitada ka seoses tsiviilasjaga, tuginedes nõukogu 28. mai 2001. aasta määrusele (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades (edaspidi „2001. aasta tõendite kogumise määrus“).

Taotluse tüüpvormid ja teave menetluste kohta on kättesaadav ka tsiviil- ja kaubandusaju käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku (Euroopa õigusatlas)² ja kriminaalasju käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku³ veebisaitidel.

Täiendava kohaldamisala videokonferentside kasutamiseks ELis võib leida nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiivist 2004/80/EÜ, mis käsitleb kuriteoohvritele hüvitise maksmist. Nimetatud direktiivi artikli 9 lõike 1 punkti a kohaselt võib hüvitise taotleja ärakuulamine toimuda videokonferentsi teel. Lisaks on 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 861/2007 (millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus) artikli 9 lõikes 1 ette nähtud võimalus koguda tõendeid videokonferentsi teel, kui selleks on olemas tehnilised vahendid. Direktiivis 2008/52/EÜ (vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades) rõhutatakse,

1) EÜT C 197, 12.7.2000, lk 24.

2) <http://ec.europa.eu/civiljustice/>

3) <http://www.ejn-crimjust.europa.eu/>

et nimetatud direktiiv ei tohiks mingil moel takistada kaasaegse sidetehnoloogia kasutamist vahendusmenetluses.

Enamikes ELi liikmesriikides on enamik nimetatud õigusaktidest juba kohaldatavad (mõnel liikmesriigil on reservatsioon eelkõige seoses süüdistatavate ülekuulamisega videokonverentsi teel)⁴.

Videokonverentside korraldamine on erinev ühelt poolt tsiviil- ja kaubandusajade ning teiselt poolt kriminaalajade puhul. Videokonverentsi teel toimuva ülekuulamise läbiviimiseks vajalikud sammud ning korralduslikud erinevused on esitatud III lisa tabelis.

.....

4) 2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsiooni suhtes on reservatsioonid Taanil, Saksamaal, Ungaril, Madalmaadel, Poolal ja Ühendkuningriigil; Taani ei ole ühinenud ühegi EÜ asutamislepingu IV jaotise alusel vastu võetud õigusaktiga.

2. VIDEOKONVERENTSIGA SEOTUD PRAKTILISED KAALUTLUSED

2.1. Ettevalmistamine

Piiriüleste kohtumenetluste puhul on eesmärgiks järgida videokonverentsi pidamise ajal võimalikult täpselt kohtu tavapraktikat, mida järgitakse tõendite kogumisel avalikul kohtuistungil. Piiriüleste menetluste puhul on erinevused võrreldes siseriiklike kohtumenetlustega üsna väikesed. Piiriülese ülekuulamise korraldamiseks videokonverentsi teel on vajalik rakendada teatavaid ametlikke meetmeid.

Tsiviil- ja kaubandusajade puhul kasutatakse videokonverentsi teel toimuva tõendite kogumise taotluse esitamiseks tüüpvormi. Nimetatud vormid on kättesaadavad Euroopa õigusatlase (tsiviil- ja kaubandusajade käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustik) veebisaidil⁵.

Kriminaalasjade puhul ei ole teatavate taotlusvormide või saatedokumentide kasutamine kohustuslik. Kriminaalasjade käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustik on välja töötanud õigusabitaotluse kaaskirja. Nimetatud kaaskirja kasutades on taotluse esitanud ja taotluse saanud asutusel võimalik astuda otsekontakti taotluse sisu ja/või taotluse rahuldamise küsimuses (vt III lisa).

5) http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_en.htm

Taotluse võib saata posti teel, kulleriga, faksiga (kõigis liikmesriikides) või e-postiga (mitte kõigis liikmesriikides). Liikmesriikides kehtivate eeskirjade mõningaid üksikasju tutvustatakse Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebisaitidel.

2.2. Taotlus

Videokonverentsi kasutamise taotluse laad vastastikuse õigusabi või tõendite kogumise eesmärgil on erinev tsiviilasjade ja kriminaalasjade puhul ning neid erinevusi käsitletakse üksikasjalikult III lisas. Taotlusvormid on saadaval nii tsiviil- kui kriminaalasjade jaoks ning taotluse esitanud kohus saadab need taotluse saanud kohtule teises riigis (kriminaalasjade puhul ei ole vormi kasutamine kohustuslik). Taotlusvorm sisaldab asjaomaste poolte ja esindajatega ühenduse võtmiseks kasutatavaid andmed ning andmeid kohtu kohta. Mõnel juhul võidakse esitada ka teavet seadmete kasutamise eest maksmise ja videokonverentsi ajal kasutatava keele kohta.

Tsiviilasjade puhul on 2001. aasta tõendite kogumise määrusega ette nähtud kaks võimalust videokonverentside kasutamiseks piiriüleisel tõendite kogumisel.

- Artiklite 10–12 kohaselt võib taotluse esitanud kohus paluda teises liikmesriigis asuval, taotluse saanud kohtul võimaldada enda või poolte juuresviibimine või osalemine videokonverentsi teel taotluse saanud kohtus toimival tõendite kogumisel. Sellise taotluse võib tagasi lükata vaid juhul, kui see ei vasta taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktidele või kui esinevad märkimisväärsed praktilised raskused. Artiklis 13 omakorda on sätestatud sunnimeetmed taotluse täitmiseks. Kuid artikli 14 kohaselt võib tunnistaja kasutada õigust tunnistuse andmisest keelduda vastavalt taotluse esitanud või taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktidele.
- Artikli 17 kohaselt kogub taotluse esitanud kohus ise tõendeid vahetult teises liikmesriigis kõnealuse liikmesriigi keskasutuse või pädeva asutuse nõusolekul. Artikli 17 lõike 4 kohaselt on keskasutus või pädev asutus kohustatud soodustama sel eesmärgil videokonverentside kasutamist. Artikli 17 lõikes 2 on täpsustatud, et tõendite

vahetu kogumine on võimalik ainult siis, kui see toimub vabatahtlikult.

Kui sunnimeetmed kõrvale jätta, siis on kahe meetodi peamiseks erinevusteks tõendite kogumise eest vastutav kohus ja kohaldatav õigus.

11

Taotluse esitanud kohus saadab taotluse adressaadiks olevale kohtule videokonverentsi taotluse ja nõutava teabe koos 2001. aasta tõendite kogumise määruses sisalduva taotluse vormiga A või I. Taotlusele vastamiseks kasutatakse samuti tüüpvorme. Kui teises liikmesriigis asuvale kohtule saadetud taotlus osaleda tõendite kogumisel videokonverentsi teel tagasi lükatakse, kasutab kohus selleks tüüpvormi E. Tõendite vahetu kogumise korral on keskasutus või pädev asutus kohustatud teavitama (kasutades tüüpvormi J) taotluse esitanud kohut 30 päeva jooksul taotluse rahuldamisest või tagasilükkamisest. Kui taotlus rahldatakse, siis võib taotluse esitanud kohus koguda tõendeid tema valitud ajal.

Kriminaalasjade puhul peab taotluse saanud liikmesriik nõustuma videokonverentsi teel korraldatava ülekuulamisega juhul, kui see ei ole tema õiguspõhimõtetega vastuolus ning tal on videokonverentsi korraldamiseks vajalikud tehnilised vahendid. Vastastikuse õigusabi taotluse täitmiseks võib anda korralduse kasutada sunnimeetmeid (nt kohtukutse koos karistusega kohtusse ilmumata jätmise eest), kui taotluses kirjeldatud süütegu on karistatav ka taotluse saanud riigis.

Kui vajaminevaid videokonverentsiseadmeid ei anna kasutada taotluse esitanud kohus, vastutab algselt kõigi ülekandega seonduvate kulude, sealhulgas seadmete rentimise ja neid teenindava tehnilise personali palkamise eest ning selliste kulude kandmise eest videokonverentsi taotluse esitanud asutus. Vastavalt 2001. aasta tõendite kogumise määrusele on üldiseks põhimõtteks see, et kaudse tõendite kogumise taotluse täitmine ei anna alust nõuda mis tahes maksude või kulude hüvitamist. Ent kui taotluse saanud kohus seda nõuab, siis tuleb taotluse esitanud kohtul tagada videokonverentsi kasutamisest tulenevate kulude hüvitamine.

2.3. *Vajalikud ettevalmistused*

Kui taotlus rahuldatakse, saab alustada praktilisi ettevalmistusi.

Kui piiriüleste tsiviil- ja kaubandusasjade puhul esitatakse taotlus teise liikmesriigi kohtule, teatab taotluse saanud kohus taotluse esitanud kohtule ja/või menetluse pooltele osalemise kuupäeva, aja ja tingimused. Kaaluda tuleks eelnevat konsulteerimist taotluse esitanud kohtuga ülekuulamise kuupäeva ja aja suhtes. Taotluse saanud kohus kutsub tunnistaja välja ja rakendab vajalikke sunnimeetmeid, kui see on nõutav. Taotlus tuleb täita 90 päeva jooksul pärast selle saamist.

Tõendite vahetu kogumise korral vastutab taotluse esitanud kohus ise ülekuulamise korraldamise ja tunnistajale ülekuulamise toimumise kuupäeva, aja ja koha teatamise eest, ning teavitab teda asjaolust, et tunnistuse andmine on vabatahtlik. Taotluse saanud liikmesriigi keskasutus või pädev asutus peaks taotluse esitanud kohut abistama, sest ta on kohustatud soodustama videokonverentside pidamist. Taotluse esitanud kohus peab täitma tingimusi, mille on kehtestanud keskasutus või pädev asutus, kes võib nende järgimise tagamiseks määrata tõendite kogumises osalema oma liikmesriigi kohtu.

Kriminaalasjade puhul saadab taotluse saanud liikmesriigi õigusasutus kehtiva õiguse kohaselt asjaomasele isikule kohtusse ilmumise kutse. Isikule kohtusse ilmumise nõude esitamise viis on reguleeritud siseriiklike õigusaktidega.

Lisaks on taotluse esitanud kohtul ja taotluse saanud liikmesriigis videokonverentsi korraldajal (kelleks võib olla kohus) vaja broneerida kohtusaal või tunnistaja ütluste andmise ruum. Kui ülekuulamisel kasutatakse suulist tõlget, tsiviilasjades tõendite vahetu kogumise korral, võtab taotluse esitanud kohus ühendust tõlkidega ja sõlmib nendega kokkuleppe (tasu, võimalike reisikorralduste ja muude kulude kohta).

Praktiliste ettevalmistuste puhul etendab keskset rolli videokonverentsiseadmete kasutatavus. Alati on vaja, et asjaomaste kohtute, vanglate või videokonverentsi toimumiskoha tehnilised eksperdid omavahel aegsasti enne videokonverentsi toimumist suhtleksid, et teha kindlaks, kas videokonverentsiseadmed

(kaamerad, mikrofonid, ekraanid, ISDN-liinid jne) on töökorras. Soovitav on kontrollida seadmeid ja ühendusi vähemalt üks päev enne videokonverentsi tegelikku toimumist. Samuti võib kasu olla ISDN-telefoniliini numbrite ja faksinumbrite saatmisest asjaomaste kohtute tehnilistele töötajatele ja ametnikele.

2.4. Suuline tõlkimine

Piiriüleste videokonverentside puhul võib olla vajalik tõlgi kasutamine kas taotluse esitanud kohtus või taotluse saanud kohtus. Tõlgi kasutamine videokonverentsi ajal võib olla väljakutseks nii istungil osalejate kui ka tõlgi jaoks. Tunnistajale võib tõlgiga töötamine olla harjumatu ning kaugel viibimine võib põhjustada probleeme tõlkimisel. Tõlgile on abiks see, kui kohtunik koordineerib asjaosaliste kõnelemise järjekorda.

Tunnistaja ülekuulamisel kasutatakse tavaliselt järeltõlget. Järeltõlke puhul etendab kohtunik kesket rolli tõlke korraldamisel ning tunnistaja ja tõlgi juhendamisel ülekuulamise käigus. Sünkroontõlge seab rangemad tingimused, sest see nõuab eraldi tõlkekabiini tõlkijale ning tõlke edastamist kuulajatele eriotstarbeliste seadmete abil (saatja, vastuvõtja ja kõrvaklapid).

Kaugtõlgi kasutamisel väljaspool kohtusaali paiknevas kolmandas asukohas tuleks tähelepanu pöörata ettevalmistustele ja eelteabele asjaomase kolmanda asukoha tehniliste seadmete kohta ning asukohtadevahelise ühenduse kontrollimisele enne tegelikku ülekuulamist. Lisaks tuleks tähelepanu pöörata kaugtõlgi asukoha akustikale ja helikvaliteedile.

Tõlkide kasutamisel videokonverentsi käigus on vaja tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

- selliste tehniliste küsimuste nagu seadmete juhtimise mõju suulisele tõlkimisele (nt kaamera liikumise juhtimine videopõhise tõlkimise ajal);
- tõlgi võimalused sekkuda kommunikatsioonijuhtimisse (enne tõlkimisülesande täitmaasumist ja selle ajal selgitavate küsimuste küsimiseks);

— andmeedastuses esineva viivituse (umbes 0,5 sekundit) mõju vastastikusele suhtlemisele tõlkimisprotsessi raames.

Tõlkekvaliteedi osas on kohtutõlkide kutsequalifikatsiooni nõuded liikmesriigiti erinevad. Seda tuleb arvesse võtta videokonverentsi kasutamise taotluste esitamisel vastastikuse õigusabi või tõendite kogumise puhul.

2.5. *Istung*

Enamikes riikides viibib kohtunik taotluse esitanud asutuse asukohas enne videoühenduse loomist ega lahku tavaliselt enne videoühenduse katkestamist. Kohtunikul on istungi läbiviimisel oluline osa.

Kriminaalajade puhul teostab ülekuulamist vahetult taotluse esitanud liikmesriigi õigusasutus või toimub ülekuulamine selle juhtimisel kooskõlas liikmesriigi seadustega (2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsioon).

Tsiviilajade puhul sätestab 2001. aasta tõendite kogumise määrus, et taotleva kohtu esindajatel, sealhulgas kohtuametnikel on õigus viibida juures, kui taotluse saanud kohus tõendeid kogub, kui see on kooskõlas taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktidega. 2001. aasta tõendite kogumise määruse artikli 17 (tõendite vahetu kogumise taotlused) kohaselt korraldab tõendite kogumise kohtunik või mõni muu isik, kes määratakse vastavalt taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktidele.

Tsiviil- ja kriminaalajade puhul käsitseb seadmeid tavaliselt kohtunik või kohtuametnik. Tunnistaja ülekuulamisel kaugasukohas järgitakse võimalikult täpselt tava, mida järgitakse, kui tunnistaja on kohtusaalis.

Asjaomased isikud peaksid saama üksteisega nõu pidada, ilma et kolmandad isikud neid kuuleksid. Võib esineda olukordi, kus menetlusosaline soovib oma advokaadiga nõu pidada (kas tõlgi vahendusel või otse), ilma et kohtunik või teine menetlusosaline pealt kuulaks. Seetõttu on vajalik, et vastastikused nõupidamised saaksid toimuda ilma kolmandate isikute poolse pealtkuulamiseta. Tavaliselt võib tunnistaja ütluste andmise ruumis mikrofonid välja lülitada,

kuid kohtusaalis saab mikrofone välja lülitada vaid kohtuametnik või kohtunik.

Kui menetlusosaline ja tema kaitsja ei viibi samas kohas, peaks neil olema võimalik eraviisiliselt vestelda näiteks turvalise telefoniühenduse, mobiiltelefoni või võimaluse korral eraldi videokonverentsiseadmete abil. Mis tahes sellised seadmed on soovitatav paigaldada selliselt, et need oleksid selgelt eraldatud muudest kohtumenetluse osapooltest.

Eelnevalt tuleks selgitada korda, kuidas pooled saavad üksteist katkestada ja mõne küsimuse vaidlustada. Mõnel puhul võiks võimaluse korral kaaluda pooltele ülevaatliku pildi edastamist, kus oleks näha kõik ametlikud osapooled, sest see võib hõlbustada toimetulekut ettenägematute katkestustega.

2.6. Kohtuistungi protokoll

Piiriüleste kriminaalmenetluste puhul on taotluse saanud liikmesriigi õigusasutusel vaja pärast istungi lõppu koostada videokonverentsi teel toimunud istungi protokoll. Protokollis märgitakse istungi toimumise kuupäev ja koht, ülekuulatud isiku andmed ning ülekuulamisel osalenud kõigi teiste isikute andmed ja ülesanded, antud vanded ja ülekuulamise toimumise tehnilised tingimused. Taotluse saanud liikmesriigi pädev asutus edastab dokumendi taotluse esitanud liikmesriigi pädevale asutusele.

Tsiviil- ja kaubandusajade piiriülesel menetlemisel seoses tõendite kogumise määruse artiklite 10–12 kohaste taotlustega (st kaudsed taotlused) saadab taotluse saanud kohus samuti taotluse esitanud kohtule dokumendid, mis tõendavad taotluse täitmist, ning vajaduse korral tagastab taotluse esitanud kohtult saadud dokumendid. Dokumentidele lisatakse tõend taotluse täitmise kohta, kasutades 2001. aasta tõendite kogumise määruse lisas toodud vormi H.

Tsiviil- ja kaubandusajades vahetu tõendite kogumise puhul, kui vajaminevaid seadmeid ei anna kasutada taotluse esitanud kohus, vastutab kõigi ülekanedega seonduvate kulude, sealhulgas seadmete rentimise ja neid teenindava tehnilise personali palkamise eest videokonverentsi taotluse esitanud asutus. Üldiseks põhimõtteks kaudse tõendite kogumise korral on see, et kaudse tõendite

kogumise taotluse täitmine ei anna alust nõuda mis tahes maksude või kulude hüvitamist. Ent kui taotluse saanud kohus seda nõuab, siis tuleb taotluse esitanud kohtul tagada videokonverentsi kasutamisest tulenevate kulude hüvitamine.

Kriminaalasjade puhul, mille suhtes kohaldatakse 2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsiooni, hüvitab taotluse esitanud liikmesriik taotluse saanud liikmesriigile videote loomise ja taotluse saanud liikmesriigis videote kättesaadavaks tegemise kulud, tõlkide töötasu ning tunnistajatele ja ekspertidele makstavad hüvitised ja nende sõidukulud, kui taotluse saanud liikmesriik ei loobu täielikult või osaliselt kulutuste hüvitamise nõudest.

Sama kehtib tsiviil- ja kaubandusajade puhul – kui taotluse saanud kohus seda nõuab, siis tagab taotluse esitanud kohus ekspertidele ja tõlkidele makstud tasude ning videokonverentsi kasutamisest tulenevate kulude viivitamatu hüvitamise (2001. aasta tõendite kogumise määruse artikli 18 kohaldamine).

3. TEHNILISED ASPEKTID

3.1. *Tehniliste nõuete taust*

Juhendi selles osas käsitletakse videokonverentside pidamise tehnilisi aspekte ja videokonverentsiseadmeid. See hõlmab kaamerate, valgustuse, ekraanide ja mikrofoni paigutust. Kasutatavad seadmed tuleks valida ja paigutada selliselt, et need toetaksid võimalikult hästi kohtuistungi pidamisega seotud erinevaid etappe. Videokonverentside pidamise üksikasjalikud tehnilised standardid on esitatud II lisas.

Elutruuduse põhimõte

Videokonverentsi pidamise ajal on eesmärgiks järgida võimalikult täpselt kohtu tavapraktikat, mida järgitakse tõendite kogumisel avalikul kohtuistungil. Maksimaalse kasu saamiseks tuleb arvesse võtta mitmeid erinevusi. Mõned aspektid, mida tõendite tavapärasel kogumisel iseenesestmõistetavaks peetakse, omandavad videokonverentsi kasutamisel teistsuguse mõõtme: näiteks selle tagamine, et tunnistaja mõistaks videokonverentsi praktilist korraldust ja teaks, kes videokonverentsil osalevad ja millised on nende vastavad ülesanded. Alljärgnev on soovitatud kontrollnimekirjana praktilistest kaalutlustest, mis innustavad kasutama videokonverentside pidamise parimaid tavasid.

- Videokonverentsi teel välisriigis asuva tunnistaja ülekuulamisel on vaja arvesse võtta ajavahet. Arvesse tuleks võtta tingimuste sobivust nii tunnistaja, menetlusosaliste, nende esindajate kui kohtu jaoks.
- Kohtusaalis peaksid videokonverentsiseadmed võimalikult suurel määral olema paigaldatud selliselt, et neid kasutataks viisil, mis aitab kasutajatel tunda, et nad osalevad tavapärasel kohtuistungil.
- Videokonverentsis osalejad peavad olema teadlikud sellest, et isegi kõige nüüdisaegsemate olemasolevate süsteemide kasutamisel esinevad pildi ja sellega kaasaskäiva heli vastuvõtmisel väikesed viivitused. Kui seda nõuetekohaselt ei arvestata, võib tekkida oht tunnistaja ütlustele „peale rääkida“, sest tunnistaja hääl võib jõuda kuulajateni veel sekundi murdosa pärast seda, kui ekraanilt paistab, et ta on rääkimise lõpetanud.
- Tänapäevane tehnoloogia tagab hea pildikvaliteedi, kuid see ei ole siiski sama hea kui telepilt. Pildikvaliteet on parem, kui videokonverentsi ajal ekraanil olevad kõnes osalejad piiravad oma liigutusi nii palju kui võimalik.

3.2. Üldine korraldus ja kvaliteedipõhimõtted

Videokonverentsisüsteem tuleks paigaldada selliselt, et asjaosaliste edastataks täpne kujutis sellest, mis toimub (taotluse esitanud või taotluse saanud asutuse) kaugasukohas. Audiovisuaalse ühenduse kvaliteedi osas tuleks piisavalt arvesse võtta asjaomaste isikute huve. Sellest tulenevalt peaks videokonverentsisüsteem olema kvaliteetne. Ainult sellisel juhul saab videokonverentsi abil läbi viidud istung olla kõigi asjaosaliste juuresviibimisel korraldatavale istungile mõistlikuks alternatiiviks. Eelkõige tähendab see, et heli ja pilt peavad olema sünkroonsed ja taasesitatud ilma märgatava viivitusega. Lisaks peavad asjaomaste isikute välimus, näoilmed ja žestid olema selgelt märgatavad.

Videokonverentsiseadmed

Videokonverentsiseadmete kasutamise hõlbustamiseks peaksid kõik süsteemi komponendid olema võimalikult suures ulatuses standarditud vastavalt sama tüüpi seadmetele ja sarnasele konfiguratsioonile. Võimaluse korral tuleks videokonverentsiseadmed integreerida kohtusaali kindlaksmääratud töökorda ja infrastruktuuri. Kohtusaalis peaksid videokonverentsiseadmed võimalikult suurel määral olema paigaldatud selliselt, et neid kasutataks viisil, mis loob tavapärase kohtuistungiga sarnase õhkkonna. Järgnevates osades käsitletakse kujutise, valgustuse, heli ning seadmete (kaamerad, mikrofonid ja ekraanid) paigutuse ja kasutamise mitmesuguseid aspekte.

19

Kujutis

Piiriüleste videokonverentside puhul eeldatakse, et ekraani saab kasutada kolme erineva vaate edastamiseks:

- lähiplaan teises ruumis asuvate osalejate kujutise edastamiseks;
- üldplaan teises ruumis valitseva üldise olukorra edastamiseks;
- informatiivne plaan dokumentide ja muu teabe edastamiseks (see hõlmab ka osalejate „tööjaama“ kuvareid).

Objektiivsuse tagamiseks tuleks kõiki osalejaid kujutada ekraanil võimalikult ühtemoodi. Valguse intensiivsus, eraldusvõime ja kaadrisagedus peaksid kõigi osalejate puhul olema ühesugused. Valgustus peaks olema võimalikult selline, et näoilmed oleksid alati kergesti eristatavad, et silmade ümber ei oleks varje ning et ekraanid ei helgiks vastu. Niipalju kui võimalik tuleks jälgendada silmsidet.

Seadmete paigutus

Seadmed peaksid asetsema selliselt, et seadmetega varustatud kohtusaalis saaks arutada ka muid kohtuasju, mille raames videokonverentsi ei kasutata. Peaks olema võimalik paigutada kaamerad, ekraanid, valgustus ja osalejad selliselt, et kogu süsteem võimaldab läbi viia kohtulikku arutamist video teel ja kohtulikku kaitsmist video teel nii tsiviil- kui ka kriminaalmenetluse raames. Kaamerate paigutamisel tuleks kanda hoolt selle eest, et võimaluse korral saaks vältida osalejate filmimist ülalt või alt, sest see võib kujutist moonutada ja mõjutada viisi, kuidas osalejat nähakse.

Ekraanid

Vaatenurk ja vaatekaugus peaksid olema sellised, et kõik osalejad saaksid kasutada ühte ekraani samal moel. Ekraani mõõtmed võivad olla piisavalt suured, et tagada, et vaatenurka arvestades saaks ajaosalisi eelistatavalt näidata samas mõõtkavas, nagu neid nähtaks tavatingimustes. Minimaalseks eraldusvõimeks peaks olema võimalik saavutada WXGA (laiekraan-XGA) standard. Nõutav kaadrisagedus võiks olla minimaalselt 30 kaadrit sekundis. Näoilmed peaksid olema selgelt eristatavad ja vaatamismugavus suur.

Kaamerad

Eelistada tuleks statsionaarseid kaameraid ning neil peaks olema mitu eelseadistatud asendit panoraamimiseks, kallutamiseks ja suumimiseks; üks võimalikest asenditest peaks olema eelseadistatud eelistusena. See võimaldab seadmete käsitsejal vaadet kiiresti muuta, häirimata oluliselt kohtuistungil kulgu. Lähiplaani kaameranurk peaks olema piisavalt suur, et tagada osaleja näo, õlgade ja ülakeha selge nähtavus. Kõik osalejad peaksid saama liikuda ja teiste isikute poole pöörduda 80 x 80 cm suurusel alal ilma vaateväljast kadumata.

Tavaliselt piisab kohtusaalis kahest kaamerast – üks jälgimiskaamera, mis on suunatud kohtunikule, prokurörile või advokaadile, tunnistajale või kahtlusalusele, sõltuvalt sellest, kes kõneleb (fikseeritud punktid), ning üks kaamera vajaduse korral kohtusaali üldvaate edastamiseks. Mõnel puhul saab istungi alguses üldvaate edastada ka jälgimiskaameraga panoraamimise abil.

21

Kaasaskantavad seadmed ei suuda mitut kaamerat pakkuda ning seetõttu on üldvaate esitamine selliste seadmete kasutamise korral piiratud. Mõnikord võib olla vaja kasutada tunnistaja ütluste andmise ruumi, mis nõuab sinna kaamera paigutamist. Arvesse tuleks võtta tunnistaja vajadust sellises ruumis õigusala esindajatega nõu pidada väljaspool kaamera vaatevälja.

Kõne

Kõne peab alati olema kergesti arusaadav ning videokonferentsi ajal ei tohiks ükski sõna kaotsi minna. Helikvaliteet peab olema ühtlane ja ilma väliste häireteta. Vältida tuleks kõnekvaliteedi halvenemist kõnetihenduse tulemusena. See tähendab, et peavad olema täidetud teatavad nõuded seoses suu liikumise ja hääle vahelise sünkroonsusega (viivitus vähem kui 0,15 sekundit), kajatorje, taustaheli ning reverberatsiooniga. Sellised aspektid on eriti olulised juhul, kui videokonferentsil osalevad tõlgid. Soovitavalt peaks kohtunikul ja kohtuametnikul olema võimalik helitugevust kohapeal reguleerida, et kompenseerida erinevusi kõnetugevuses.

Mikrofonid

Mikrofonide asetus peaks olema selline, et kõik kõnelejad oleks selgelt mõistetavad ja et taustamüra ei põhjustaks mingeid moonutusi. Mikrofonid võivad olla sisseehitatud (laudadesse või mujale) ning need peaksid soovitavalt olema pealtkuulamiskindlad, suunatudlikud ja varustatud mikrofonihääletuks muutva nupuga. Istungi ajal võib esineda olukordi, kus kohtutöötajatel on vaja mikrofonid välja lülitada (nt menetlusosalise ja tema kaitsja nõupidamise ajaks).

Kaasaskantavad seadmed

Kaasaskantavad seadmed (ekraan + kaamera + kõlar + mikrofoni + lisavarustus) peaksid olema kasutatavad erinevates kombinatsioonides või koos statsionaarsete seadmetega. Kaasaskantavad seadmed peaksid olema lihtsalt transportitavad (ja seega mitte tingimata ratastel), neid peaks olema kohalt-kohale lihtne liigutada ning nende kasutamine peaks olema paindlik. Sellest tulenevalt on kaasaskantavate seadmete kvaliteet tõenäoliselt rohkem piiratud kui statsionaarsete seadmete kasutamise puhul (nt seoses osalejate arvuga, keda on samaaegselt võimalik selgelt filmida).

Kaasaskantavad seadmed sobivad tunnistajate ülekuulamiseks (nt teise riigi taotlusel) seadmete rikke korral, statsionaarsete seadmete ajutise täiendusena või erakorralistes asukohtades, nt vanglahaiglas. Mobiilsed seadmed võivad siiski olla kergemini purunevad ja nende käsitsemine võib olla keerukam, sest see võib sisaldada näiteks aeganõudvat kaamera asendi muutmist, et sobitada seda uute asukohtadega (raske on kasutada eelseadistatud asendeid).

Videokonverentsiseadmete käsitsemine

Videokonverentsisüsteemi on kõige mugavam käsitseda puutekraani abil. Kasuks tuleb see, kui käitsemine on võimalikult kasutajasõbralik (st lihtne) ja sisaldab vaid piiratud arvu toiminguid, näiteks seadmete sisse- ja väljalülitamine, ühenduse loomine ja lõpetamine ning sisse- ja väljalogimine.

Kasutamise ajal ei tohiks audiovisuaalsüsteem nõuda käsitseja sekkumist. Probleemide tekkimisel peaks käsitsejal olema võimalik helistada kasutajatoe telefonile. Kohtunik otsustab selle üle, kas sel viisil katkestatud videokonverents lõpetada või mitte.

Salvestamine ja dokumentide kasutamine

Enamikel juhtudel ei nõua videokonverentsi kasutamine muud salvestamist peale sellise menetluse puhul tavaliselt toimuva salvestamise. Juhul kui videokonverentsi kasutamise taotluses soovitakse ka videokonverentsi teel toimuva menetluse salvestamist, on taotluse esitanud asutus vajaduse korral kohustatud korraldama taotluse saanud asutuse varustamise salvestusseadmetega, nii et taotluse saanud asutus saaks tunnistaja ütlused salvestada õiges formaadis. Menetluse videosalvestamise suhtes võivad sõltuvalt asjaomastest liikmesriigist kehtida piirangud.

Eeldatakse, et menetlusosalised on osanud ette näha, milliseid dokumente menetluse käigus vajatakse, ja on teinud osalejatele koopiad aegsasti kättesaadavaks. Menetlusosalised peaksid püüdma selles kokku leppida. Tavaliselt on kõige otstarbekam valmistada koopiad eelnevalt ette ning seejärel peaks taotluse esitanud asutus saatma need taotluse saanud asutusele. Kui see on tehniliselt võimalik, võiks dokumente esitada videokonverentsiseadmete osaks oleva eraldi dokumendikaamera abil.

Teatavates olukordades ei piisa dokumentide vahetamiseks dokumendikaamerast. Näiteks ei ole dokumendikaamerat võimalik vahetult kasutada esitatud dokumentide eraviisiliseks arutamiseks kliendi ja advokaadi vahel. Seetõttu oleks lihtsamini kättesaadav dokumendi faksiga saadetud koopia.

Dokumentide vahetamiseks võib videokonferentside pidamist täiendada ühiste dokumendihoidlate või dokumendiserveritega. Nimetatud võimalusi kasutatakse üha sagedamini teabe jagamiseks, kuid õiguskeskkonna puhul tuleb äärmiselt hoolikalt tagada, et sellised hoidlad oleksid turvalised ja asjaosalistele hõlpsasti kättesaadavad ning et neile oleks juurdepääs vaid kohtuasjaga seotud volitatud isikutel. Hoidlad võiksid olla arvuti teel kättesaadavad nii taotluse esitanud asutuse kui ka taotluse saanud asutuse asukohas.

Multipunkt-ühendused ja sildamine

Piiriüleste videokonferentside puhul peaks taotluse esitanud asutuse süsteemi olema võimalik ühendada taotluse saanud asutuse süsteemidega. Tavaliselt sisaldab piiriülene videokonferents audiovisuaalse ühenduse loomist kahe asukoha vahel (kakspunkt-ühendus), taotluse esitanud asutuse asukoha ja taotluse saanud asutuse asukoha vahel. Mõnel juhul võib olla vajalik luua ühendus samaaegselt rohkem kui kahe asukoha vahel (multipunkt-ühendus). See võib olla vajalik näiteks juhul, kui tõlk osaleb kohtuistungil kolmandast asukohast. Ühenduse võib luua kolmandale osapoolle kuuluva silla abil.

Kakspunkt- ja multipunkt-ühendused peaksid vastama videokonferentside pidamise rahvusvaheliste standarditele. Kõnealused standardid on kehtestanud Rahvusvaheline Telekommunikatsiooniliit (ITU). Standardite üksikasjalik loetelu on esitatud käesoleva juhendi II lisas. Videokonferentsisüsteemide piiriülene ühendus peaks olema kaitstud ka selliselt, et oleks välistatud salvestiste ebaseaduslik pealtkuulamine kolmandate isikute poolt. IP-lt IP-le toimuva ühenduse kasutamise korral tuleb osalevatel kohtutel kokku leppida krüpteerimismeetodites.

4. I LISA – TÄIENDAVID SELGITUSED VIDEOKONVERENTSIDE KASUTAMISE ÕIGUSRAAMISTIKU KOHTA PIIRIÜLESTE KOHTUASJADE PUHUL

4.1. *Kriminaalajade puhul kohaldatav õigusraamistik*

Kriminaalajade puhul on piiriülestel juhtudel õigusraamistikuks liikmesriikidevahelist vastastikust õigusabi kriminaalajades käsitleva 2000. aasta konventsiooni artikkel 10. Kohaldatakse järgmisi eeskirju:

- a) ülekuulamise juures viibib taotluse saanud liikmesriigi õigusasutuse esindaja, keda vajaduse korral abistab tõlk; kõnealune õigusasutus vastutab samuti ülekuulatava isiku kindlakstegemise ja taotluse saanud liikmesriigi õiguspõhimõtete järgimise eest. Kui taotluse saanud liikmesriigi õigusasutus leiab, et ülekuulamise käigus rikutakse taotluse saanud liikmesriigi seadusi, võtab ta viivitamata vajalikke meetmeid, et ülekuulamine jätkuks kooskõlas kõnealuste põhimõtetega;
- b) taotluse esitanud ja taotluse saanud liikmesriigi pädevad asutused lepivad vajaduse korral kokku ülekuulatava isiku kaitsmiseks vajalikud meetmed;
- c) ülekuulamist teostab taotluse esitanud liikmesriigi õigusasutus vahetult või toimub ülekuulamine selle juhtimisel kooskõlas liikmesriigi seadustega;

- d) taotluse esitanud liikmesriigi või ülekuulatava isiku taotlusel tagab taotluse saanud liikmesriik, et ülekuulatavat isikut abistab vajaduse korral tõlk;
- e) ülekuulatav isik võib taotleda õigust ütluste andmisest keelduda kas taotluse saanud või taotluse esitanud liikmesriigi õiguse alusel.

2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsiooni artikliga 10 kehtestatakse põhimõte, et videokonverentsi teel toimuva ülekuulamise taotluse võib liikmesriik esitada isiku suhtes, kes viibib teises liikmesriigis. Asjaolud, mille puhul sellise taotluse võib esitada, seisnevad selles, et taotluse esitanud liikmesriigi õigusasutus nõuab kõnealuse isiku ülekuulamist tunnistaja või ekspertina, kuid ülekuulataval isikul on ebasobiv või võimatu ülekuulamiseks isiklikult selle riigi territooriumile ilmuda. „Ebasobiv“ võib näiteks tähendada, et tunnistaja on väga noor, väga vana või halva tervisega; „võimatu“ võib näiteks hõlmata juhtumeid, kus tunnistaja ilmumine taotluse esitanud liikmesriiki seaks ta tõsisesse ohtu.

Taotluse saanud liikmesriik peab videokonverentsi pidamisega nõustuma, kui see ei ole tema õiguspõhimõtetega vastuolus ning tal on videokonverentsi korraldamiseks vajalikud tehnilised vahendid. Viide „õiguspõhimõtetele“ tähendab siinkohal, et taotluse rahuldamisest ei saa keelduda üksnes põhjusel, et tunnistajate ja ekspertide ülekuulamist videokonverentsi teel ei ole taotluse saanud liikmesriigi seadustes ette nähtud või et siseriikliku õiguse kohaselt jääks täitmata üks või mitu üksikasjalikku tingimust ülekuulamise korraldamiseks videokonverentsi teel. Vajalike tehniliste vahendite puudumise korral võib taotluse esitanud liikmesriik kokkuleppel taotluse saanud liikmesriigiga anda sobivad seadmed kasutada, et võimaldada ülekuulamise toimumist⁶.

Videokonverentsi teel toimuva ülekuulamise taotlus peab sisaldama teavet taotluse esitanud asutuse ning võimaluse korral taotluse objekti ja põhjuse kohta, andmeid ülekuulatava isiku ja tema kodakondsuse kohta ning vajaduse korral selle isiku nimi ja aadress, kellele tuleb kutse kätte toimetada. Taotluses tuleb märkida ka

.....

6) Selgitav aruanne, milles käsitletakse 29. mai 2000. aasta konventsiooni Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades (nõukogu poolt 30. novembril 2000 heaks kiidetud tekst, EÜT C 379, 29.12.2000).

põhjus, miks tunnistajal või eksperdil on ebasobiv või võimatu isiklikult kohale ilmuda, õigusasutuse nimi ning ülekuulamist läbiviivate isikute nimed. Nimetatud teabele on viidatud 2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsioonis. Taotluse saanud riigi õigusasutus kutsub asjaomase isiku välja riigi seadustes ettenähtud korras.

2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsiooni artikli 10 lõikes 8 on sätestatud, et kui isik keeldub videokonverentsi teel toimuva ülekuulamise ajal tunnistusi andmast või annab valetunnistusi, peaks ülekuulatava isiku asukohariigil olema õigus kohelda kõnealust isikut samamoodi nagu siis, kui ülekuulamine toimuks siseriikliku menetluse raames. See järeldeb asjaolust, et vastavalt nimetatud lõikele tuleneb videokonverentsil tunnistuste andmise kohustus taotluse saanud riigi õigusest. Kõnealuse lõike eesmärk on eelkõige tagada, et tunnistuse andmise kohustuse mittetäitmise korral kohaldatakse tunnistaja suhtes tema käitumisest tulenevaid samu tagajärgi, mida kohaldataks siseriikliku menetluse korral, kus videokonverentsi ei kasutata.

Artikli 10 lõikega 9 laiendatakse videokonverentsi teel toimuva ülekuulamise kasutamist süüdistatavatele. Igal liikmesriigil on täielik õigus otsustada, kas nõustuda sedalaadi ülekuulamise taotluse täitmisega või mitte. Liikmesriik võib esitada üldise deklaratsiooni sellistest taotlustest keeldumise kohta.⁷ Enne ülekuulamise toimumist peaks süüdistatav igal juhul andma selleks oma nõusoleku.

.....

7) 2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsiooni suhtes on süüdistatavate ülekuulamist käsitlevad reservatsioonid esitanud Taani, Saksamaa, Ungari, Madalmaad, Poola ja Ühendkuningriik.

4.2. *Tsiviil- ja kaubandusajade puhul kohaldatav õigusraamistik*

Tsiviil- ja kaubandusajades videokonverentsi teel toimuva tõendite kogumise puhul kohaldatavaks õigusraamistikuks on määrus (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades. Määruse kohaselt võib piiriülesel tõendite kogumisel videokonverentsi kasutada kahel võimalikul juhul. Need hõlmavad tõendite kogumist taotluse saanud kohtu poolt vastavalt artiklitele 10–12 ja tõendite vahetut kogumist vastavalt artiklile 17.

Artiklite 10–12 kohaselt võivad menetlusosalised ja nende esindajad taotluse saanud kohtu poolt tõendite kogumise ajal juures viibida, kui see on taotluse esitanud kohtu liikmesriigi õigusega ette nähtud. Taotluse saanud kohus määrab menetlusosaliste ja nende esindajate osalemise tingimused vastavalt artiklile 10. Taotluse saanud kohus teatab neile menetluse toimumise aja ja koha. Artikli 11 kohaselt võib taotluse saanud kohus paluda menetlusosalistel ja nende esindajatel kohal viibida või tõendite kogumisel osaleda, kui selline võimalus on liikmesriigi seadustega ette nähtud. Ka taotluse esitanud kohtu esindajad võivad otsustada taotluse saanud kohtu poolt tõendite kogumise ajal juures viibida, kui taotluse esitanud kohtu liikmesriigi seadused seda lubavad. Kui tõendite kogumisel on nõutav taotluse esitanud kohtu esindajate osalemine, määrab taotluse saanud kohus osalemise tingimused vastavalt artiklile 10.

Hõlbustamaks menetlusosaliste või taotluse esitanud kohtu esindajate juuresviibimist või osalemist võib taotluse esitanud kohus paluda taotluse saanud kohtul kasutada tõendite kogumisel sidetehnoloogiat, näiteks videokonverentsi pidamist. Taotluse saanud kohus peab taotluse rahuldama, kui see ei ole vastuolus kehtivate õigusaktidega ning kui selle täitmist ei takista märkimisväärsed praktilised raskused. Taotluse rahuldamisest keeldumise korral peab taotluse saanud kohus taotluse esitanud kohut sellest teavitama. Kui puudub juurdepääs tehnilistele vahenditele, võivad kohtud need kättesaadavaks teha vastastikusel kokkuleppel.

Välja arvatud juhul, kui taotluse esitanud kohus taotleb erimenetluse läbiviimist, rahuldab taotluse saanud kohus taotluse vastavalt tema liikmesriigi seadustele. Taotluse saanud kohus on kohtulikul arutamisel eesistujaks ning istung peetakse tavaliselt taotluse saanud

kohtu ametlikus keeles. Taotluse saanud kohus vastutab ka kohtuliku arutamise korraldamise ja tunnistajate väljakutsumise eest. Vajaduse korral rakendatakse sunnimeetmeid vastavalt taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktidele. Tunnistaja võib kasutada õigust tunnistuse andmisest keelduda vastavalt taotluse esitanud või taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktidele.

Artikli 17 kohaselt võib kohus esitada taotluse tõendite vahetuks kogumiseks teises liikmesriigis ning esitab selleks taotluse teise liikmesriigi keskasutusele või pädevale asutusele. Tõendite vahetu kogumine peab toimuma vabatahtlikkuse alusel ja ilma sunnimeetmete kasutamisetä. Taotlev kohus peab teavitama ülekuulatavaid, et vahetu tunnistuste andmine on vabatahtlik. Taotluse saamise järel teavitab taotluse saanud liikmesriigi keskasutus või pädev asutus taotluse esitanud kohut sellest, kas taotlus rahuldatakse, ning teatab tingimused, mille täitmist võidakse kõnealuse liikmesriigi õigusaktide kohaselt nõuda (näiteks võidakse määrata taotleva liikmesriigi kohus osalema tõendite kogumisel). Taotluse esitanud kohus täidab taotluse vastavalt oma liikmesriigi õigusaktidele, kuid järgida tuleb ka taotluse saanud liikmesriigi õigusaktides sätestatud tingimusi. Nagu artiklis 10, nii soodustatakse ka artiklis 17 videokonverentside kasutamist. Keskasutus või pädev asutus võib taotluse tagasi lükata, kui taotlus ei kuulu 2001. aasta tõendite kogumise määruse reguleerimisalasse, kui see ei sisalda kogu vajalikku teavet või kui tõendite vahetu kogumine on vastuolus tema liikmesriigi õiguspõhimõtetega.

5. II LISA – TEHNILISED STANDARDID

Video- ja audiokommunikatsiooni hõlmavad konverentsiseadmed peaksid vastama valdkonna miinimumstandarditele, et hõlbustada kohapealset ja üldist koostalitlusvõimet. Alljärgnevad on valdkonna ühised standardid (kehtestatud põhiliselt Rahvusvahelise Telekommunikatsiooniliidu (ITU) poolt).

Video

H.320 ja H.310 – ISDN-videokonverentsi standardid. Kõnealused standardid hõlmavad suuniseid videotihenduse ja -edastuse kohta ning audio- ja juhtsignaali kohta. Kui ühe tootja videosüsteem suhtleb teist marki süsteemiga, hakkavad mõlemad videosüsteemid automaatselt kasutama ühise nimetajana toimivat standardit H.320. H.310 on kiirema ISDN-ühenduse standard.

H.323 – internetis kasutatav videokonverentsistandard. Standard H.323 on aluseks audio-, video- ja andmesidele internetiprotokollil põhinevates võrkudes. Erineva päritoluga multimeediatooted ja -rakendused, mis vastavad standardile H.323, on koostalitlusvõimelised, võimaldades kasutajatel suhelda ühilduvuse pärast muret tundmata.

Andmekonverents

T.120 – andmekonverentsi standard. Standard T.120 on multimeedia videokonverentsikeskkonnas mitmepunktilist andmesidet toetav andme jagamisprotokoll. See võimaldab valgetahvli ühiskasutust, failiedastust, graafilist esitlust ja rakenduste ühiskasutust.

31

Pilt ja heli

H.263 ja H.264. Pildikvaliteedi standard 30 kaadrit sekundis – CIF-vorming vahemikus 336-384 kbit/s (kilobitti sekundis). Standard 30 kaadrit sekundis tagab teleülekandega ligilähedase kvaliteediga pildi. Näiteks vastavad sellele nõudele ITU standardid H.263 ja H.264.

H.239 – pilt pildis (PIP). Pilt pildis või DuoVideo (H.239) võimaldab kodekil esitada ekraanil korraga vähemalt kahte pilti.

Heli kodeerimise standardid: G.711 ((häälesageduste impulsskoodmodulatsioon), G.722 (7 kHz heli kodeerimine 64 kbit/s juures); G.722.1 (lihtne kodeerimine edastuskiirusel 24 ja 32 kbit/s vähesel kaadrikaoga süsteemides „käed vabad“-kasutamiseks).

Kajatõrjemikrofonid sagedustundlikkusega 100–7000 Hz, vaigistusega, sisse-väljalülitiga ja täisdupleksheliga.

H.281 – H.224 *standardil põhinevate videokonverentside kaamera kaugjuhtimise protokoll*. H.281 on ISDN-videokonverentside (H.320) kaamera kohapealse ja kaugjuhtimise protokoll standard manuaalse või eelseadistatud panoraami-, kallutus- ja suumifunktsiooniga kaamera(te) jaoks.

Kanalid, ribalaius ja sildamine

Saalis kasutatavate ISDN-videokonverentsisüsteemide puhul või personaalarvuti ainurakendusena töötavate videosüsteemide puhul või suurema saali jaoks mõeldud süsteemi puhul peaks vähemalt kuuel kanalil olema mahtu kolme ISDN-liini kasutamiseks. See maht on vajalik, et saavutada kiirus 384 kbit/s 30 kaadrit sekundis juures. Üldiselt on pildikvaliteet seda parem, mida suurem on ühenduse ribalaius ja kodeki töötlemisvõimsus, eelkõige suure ekraani puhul.

Kodekite standardid: H.261, H.263 ja H.264. Kodeki esmane funktsioon on tihendada ja hõrendada audio- ja videofaile. Jaotusvõimendi abil on ühe väljundiga süsteemist võimalik saada mitu identset väljundit.

BONDING-standardid (*Bandwidth On Demand Inter-Networking Group standards*) inverteeritud multiplekserite (inverse multiplexers) jaoks (üksnes ISDN ja H.320). Inverteeritud multiplekserid kombineerivad üksikuid 56K või 64K kanaleid, et suurendada ribalaiust, mis omakorda tagab parema pildikvaliteedi.

H.243 – *sildamise standard H.320/H.323*. Multipunkt-sildamisseadmeid käsitletakse standardi H.243 raames. Multipunkt-sildamisseade see ühendab kõik osalejad, võimaldades videokonverentsisüsteemil olla ühenduses rohkem kui kahe asukohaga.

H.460 standard on mõeldud H.323 standardil põhineva videokonverentsisignaali edastamiseks läbi tule müüride ja võrguaadresside ümbernimetamise (NAT) kasutamise korral. H.460.18 ja H.460.19 standard võimaldavad H.323 standardil põhinevatel seadmetel vahetada signaale ja meediatooteid üle NATi ja tule müüride seatud tõkete.

6. III LISA – PIIRIÜLESTES MENETLUSTES VIDEOKONVERENTSIDE KASUTAMISE PÕHIETAPID

Etapp	Videokonverentside pidamine – tsiviil- ja kaubandusajad	Videokonverentside pidamine – kriminaalasjad
1. Tõendite kogumise taotlus		
1.1. Osalised	<p>Kohus esitab taotluse</p> <p>Menetluse algatanud kohus (taotlev kohus) edastab taotluse otse teise liikmesriigi kohtulpe (taotluse saanud kohus), kes kogub tõendeid. Tõendite vahetu kogumise taotluse (vastavalt artiklile 17) esitab taotlev kohus taotluse saanud riigi keskasutusele või pädevale asutusele.</p>	<p>Kohus, prokuratuur või mõni muu pädev õigusasutus esitab taotluse</p> <p>Kohus (taotlev kohus) või mõni muu pädev õigusasutus (nt prokuratuur või vastastikuse õigusabi keskus) edastab taotluse otse taotluse saanud riigi pädevale asutusele.</p>

<p>1.2. Taotluse vorm</p>	<p>2001. aasta tõendite kogumise määruses sisalduvad tüüpvormid</p> <p>Taotluse esitamiseks tuleb kasutada tüüpvormi, mis on toodud 2001. aasta tõendite kogumise määruse lisas. Taotlus peab sisaldama üksikasjalikke andmeid, nagu menetlusosaliste nimed ja aadressid, kohtuasja laad ja teema, tõendite kogumise teostamise kirjeldus jne. Asjakohased taotlusvormid on järgmised:</p> <p>vorm A: tõendite kogumise taotlus (vastavalt artiklitele 10–12);</p> <p>vorm I: tõendite vahetu kogumise taotlus (vastavalt artiklile 17).</p>	<p>Tüüpvorm (ei ole kohustuslik): vastastikuse õigusabi taotlus kriminaalasjades</p> <p>Videokonverentsi teel toimuva ülekuulamise taotlus peab lisaks teabele taotluse esitanud asutuse kohta sisaldama teavet taotluse objekti ja põhjuse kohta, võimaluse korral andmeid ülekuulatava isiku ja tema kodakondsuse kohta ning vajaduse korral õigusasutuse nime ning ülekuulamist läbiviivate isikute nimesid.</p> <p>Lisaks tuleb taotluses märkida põhjus, miks tunnistajal või eksperdil on ebasobiv või võimatu isiklikult kohale ilmuda, õigusasutuse nimi ning ülekuulamist läbiviivate isikute nimed.</p>
<p>1.3. Taotluse edastamine</p>	<p>Taotlusvormid on kättesaadavad Euroopa õigusatlase (tsiviil- ja kaubandusaju käsitleva Euroopa õigusatlase koostöö võrgustik) veebisaidil: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/te_documents_en.htm</p> <p>Taotluse võib saata posti teel, kulleriga, faksiga (kõigis liikmesriikides) või e-postiga (vaid 13 liikmesriigis).</p>	<p>Mitteametlik taotlusvorm ja kaaskiri on kättesaadavad Euroopa Liidu Nõukogu veebisaidil (consilium.europa.eu, rubriigi „Politseikoostöö ja õiguslase koostöö”, alarubriigis „Vastastikuse õigusabi taotlus kriminaalasjades”).</p> <p>Taotluse võib saata posti teel, kulleriga, faksiga (kõigis liikmesriikides) või e-postiga (vaid mõnes liikmesriigis).</p>

1.4.
Taotlusele
vastamine

1. (Kaudne) tõendite kogumine taotluse saanud kohtu poolt:

Kättesaamistõend: artiklite 10–12 kohase taotluse (st taotluse kaudseks tõendite kogumiseks) puhul edastab taotluse saanud kohus seitsme päeva jooksul pärast taotluse saamist taotluse esitanud kohtule kättesaamistõendi, kasutades selleks lisas toodud vormi B.

Vorm: vastus saadetakse vormil F, mis on toodud määruse 1206/2001 lisas. Sellel märgitakse tõendite kogumise toimumise kuupäev, aeg, koht ja osalemise tingimused.

Ajalised piirangud: kui taotlust ei isaa rahuldada või vaja on esitada täiendavat teavet, peab taotluse saanud kohus teavitama taotluse esitanud kohut sellest 30 päeva jooksul. Teavitamiseks kasutatakse tõendite kogumise määruse lisas toodud vormi C.

Taotluse rahuldamise korral tuleb see täita 90 päeva jooksul pärast selle saamist. Viivituse korral tuleb taotluse esitanud kohtu teavitamiseks kasutada vormi G. Kui taotlust ei rahuldata (vorm H), peab taotluse saanud kohus taotluse esitanud kohut sellest teavitama 60 päeva jooksul pärast taotluse saamist.

Videokonverentsi kasutamist keeldumine: taotluse saanud kohus peab videokonverentsi kasutamise nõude täitma, välja arvatud juhul, kui see ei vasta taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktidele või kui esinevad märkimisväärsed praktilised raskused.

Taotluse menetlemise eest vastutav kohus teatab taotluse kättesaamisest võimalikult kiiresti. Kuid 2000. aasta vastastikuse õigusabi konventsiooni kohaselt ei ole taotluse saanud kohtul kohustust taotluse kättesaamisest teatada.

Kättesaamistõend saadetakse taotluse esitanud liikmesriigi asutusele ning sellel märgitakse kohtu nimetus, aadress, telefoni- ja faksinumber ning võimaluse korral taotluse menetlemise eest vastutav kohtunik.

Taotluse saanud liikmesriik täidab õigusabitaotluse võimalikult kiiresti, võttes võimalikult suurel määral arvesse

taotluse esitanud liikmesriigi märgitud menetlus- ja muid tähtaegu. Taotluse esitanud liikmesriik selgitab tähtaegade põhjuseid.

Videokonverentsi kasutamist keeldumine: taotluse saanud liikmesriik nõustub videokonverentsi teel korraldatava ülekuulamisega juhul, kui see ei ole tema õiguspõhimõtetega vastuolus ning tal on ülekuulamise korraldamiseks vajalikud tehnilised vahendid.

	<p>Artikli 17 kohane vahetu tõendite kogumise taotlus</p> <p>Keskasutus või pädev asutus teatab vormi J kasutades 30 päeva jooksul pärast taotluse saamist taotluse esitanud kohtule, kas taotlus rahuldatakse või mitte, ning millistel tingimustel võib tõendeid koguda. Taotluse rahuldamise korral võib keskasutus või pädev asutus määrata tõendite kogumises osalema oma lii kmesriigi kohtu, et tagada nimetatud artikli ja ettenähtud tingimuste nõuetekohane kohaldamine.</p>	
<p>1.5. Videokonverentsiseadmete kättesaadavus</p>	<p>Kui eespool nimetatud tehnilised vahendid ei ole taotlevale või taotluse saanud kohtule kättesaadavad, võivad kohtud need kättesaadavaks teha kahepoolse kokkuleppe alusel.</p>	<p>Kui taotluse saanud liikmesriigile ei ole videokonverentsiks vajalikud tehnilised vahendid kättesaadavad, võib nende vahendite kättesaadavuse vastastikusele kokkuleppele tagada taotluse esitanud liikmesriik.</p>

<p>1.6. Videokonverentside eelnevad praktilised korraldused</p>	<p>1. (Kaudne) töendite kogumine taotluse saanud kohtu poolt:</p> <p>Taotluse saanud kohus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - taotluse esitanud kohtule ja/või menetlusosalistele töendite kogumise toimimise kuupäeva, aja, koha ja osalemise tingimuste teatamine; - tunnistajale kutse saatmine. <p>Taotluse esitanud ja taotluse saanud kohus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohtusaali broneerimine; - videokonverentsiseadmete aktiveerimine (sealhulgas ühenduse kontrollimine); - tõlkide ja tehniliste töötajate tellimine. <p>2. Vahetu töendite kogumine</p> <p>Taotluse esitanud kohus:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tunnistajale tunnistuse andmise kuupäeva, aja ja koha teatamine. <p>Taotluse esitanud kohus või videokonverentsi toimumiskoht (keskasutuse või pädeva asutuse kaasabil):</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohtusaali või videokonverentsi toimumiskoha broneerimine; - videokonverentsiseadmete aktiveerimine (sealhulgas ühenduse kontrollimine); - tõlkide ja tehniliste töötajate tellimine. 	<p>Taotluse saanud liikmesriigi kohus või muu õigusasutus saadab kehtiva õiguse kohaselt asjaomasele isikule kohtusse ilmutamise kutse.</p> <p>Taotluse esitanud ja taotluse saanud kohus või videokonverentsi toimumiskoht:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohtusaali või videokonverentsi toimumiskoha broneerimine; - videokonverentsiseadmete aktiveerimine (sealhulgas ühenduse kontrollimine); - tõlkide ja tehniliste töötajate tellimine.
---	---	--

<p>1.7. Keeled ja suuline tõlge</p>	<p>1. (Kaudne) tõendite kogumine taotluse saanud kohtu poolt:</p> <p>Keel Kasutatakse taotluse saanud kohtu keelt.</p> <p>Tõlgi kasutamine Taotluse esitanud kohtu või ülekuulatava isiku taotlusel tagab taotluse saanud kohus, et ülekuulatavat isikut abistab vajaduse korral tõlk.</p> <p>2. Vaheetu tõendite kogumine</p> <p>Keel Sõltuvalt keskasutuse või pädeva asutuse kehtestatud tingimustest kasutatakse taotluse esitanud kohtu keelt.</p> <p>Tõlgi kasutamine Taotluse esitanud kohus tagab, et ülekuulatavat isikut abistab vajaduse korral tõlk.</p>	<p>Keeled Taotluses teatab taotluse esitanud kohus taotluse saanud kohtule, millist keelt kasutada.</p> <p>Taotluse esitanud ja taotluse saanud kohus võivad otsustada, et istung toimub täielikult või osaliselt vöörkeeles, kui see on asjakohane.</p> <p>Tõlgi kasutamine Taotluse esitanud liikmesriigi või ülekuulatava isiku taotlusel tagab taotluse saanud liikmesriik, et ülekuulatavat isikut abistab vajaduse korral tõlk.</p>
---	--	---

<p>2.1. Istungi pidamine video-konverentsi teel</p>	<p>Kohaldatakse taotluse saanud riigi õigusakte</p> <p>Videokonverentsi kasutamine korraldatakse vastavalt taotluse saanud riigi õigusaktidele. Taotlej kohus võib siiski nõuda taotluse täitmist vastavalt oma liikmesriigi õigusaktidega ettenähtud erimenetlusele. Taotluse saanud kohus täidab sellise nõude, kui see ei ole vastuolus tema liikmesriigi õigusaktidega ning selle täitmist ei takista märkimisväärsed praktilised raskused.</p> <p>Artikli 17 kohase tõendite vahetu kogumise korral taotluse esitanud kohtu poolt täidab taotluse esitanud kohus taotluse vastavalt oma liikmesriigi õigusaktidele.</p>	<p>Kohaldatakse taotluse esitanud riigi õigusakte</p> <p>Videokonverentsi kasutamine korraldatakse vastavalt taotluse esitanud riigi õigusaktidele. Taotluse saanud riik järgib taotluse esitanud riigi poolt selgesõnaliselt nimetatud formaalsusi ja menetlusi, kui sellised formaalsused ja menetlused ei ole vastuolus taotluse saanud riigi õiguspõhimõtetega.</p>
	<p>Tunnistuse andmisest keeldumine</p> <p>Ülekuulataval isikul on õigus tunnistuse andmisest keelduda, kui selline võimalus on ette nähtud kas taotluse saanud või taotluse esitanud riigi õigusaktidega.</p> <p>Artikli 17 kohane tõendite vahetu kogumine võib toimuda üksnes vabatahtlikult, ilma vajaduseta rakendada sunnimeetmeid.</p>	<p>Tunnistuse andmisest keeldumine</p> <p>Ülekuulataval isikul on õigus tunnistuse andmisest keelduda, kui selline võimalus on ette nähtud kas taotluse saanud või taotluse esitanud riigi õigusaktidega.</p> <p>Taotluse saanud riigi õigusasutuse esindaja kohalviibimine</p> <p>Ülekuulamise juures viibib taotluse saanud liikmesriigi õigusasutuse esindaja, keda vajaduse korral abistab tõlk; kõnealune õigusasutus vastutab samuti ülekuulatava isiku kindlakstegemise ja taotluse saanud liikmesriigi õiguspõhimõtete järgimise eest.</p>

<p>2.2. Kes vastutab video-konverentsi teel toimuva ülekuulamise eest</p>	<p>1. (Kaudne) tõendite kogumine taotluse saanud kohtu poolt:</p> <p>Taotluse saanud kohus (taotluse saanud riigi kohus vastavalt 2001. aasta tõendite kogumise määruse artiklitele 10–12).</p> <p>2. Vahetu tõendite kogumine</p> <p>Taotluse esitanud kohus (taotluse esitanud riigi kohus vastavalt 2001. aasta tõendite kogumise määruse artiklile 17).</p>	<p>Taotluse esitanud riigi kohus või prokurör.</p>
<p>2.3. Video-konverentsi kulud</p>	<p>Taotluse esitanud kohus tagab ekspertidele ja tõlkidele makstud tasude ja videokonverentsi korraldamise kulude hüvitamise.</p> <p>Kaudse tõendite kogumise taotluse täitmine ei anna alust nõuda mis tahes maksude või kulude hüvitamist. Ent kui taotluse saanud kohus seda nõuab, siis tuleb taotluse esitanud kohtul tagada videokonverentsi kasutamises tulenevate kulude hüvitamine.</p>	<p>Taotluse esitanud kohus tagab ekspertidele ja tõlkidele makstud tasude ja videokonverentsi korraldamise kulude hüvitamise. Taotluse saanud kohus võib kulutuste hüvitamisest täielikult või osaliselt loobuda.</p>

<p>3. Video-konverentsile järgnevad toimingud</p>	<p>1. Kaudse tõendite kogumine taotluste (st määruse artiklitele 10–12 vastavate) korral saadab taotluse saanud kohus taotluse esitanud kohtule viivitamata dokumendid, mis tõendavad taotluse täitmist, ja vajaduse korral tagastab taotluse esitanud kohtult saadud dokumendid. Dokumentidele lisatakse tõend taotluse täitmise kohta, kasutades 2001. aasta tõendite kogumise määruse lisas toodud vormi H.</p> <p>2. Vahetu tõendite kogumine</p> <p>Mingeid videokonverentsile järgnevaid toiminguid ei nõuta, kui neid ei ole keskasutuse kehtestatud tingimustega ette nähtud.</p>	<p>Taotluse saanud liikmesriigi õigusasutus koostab pärast ülekuulamist protokoll, milles märgitakse ülekuulamise kuupäev ja koht, ülekuulatud isiku andmed, kõikide teiste ülekuulamisest osa võtnud taotluse saanud liikmesriiki esindavate isikute andmed ja amet, antud vanded ja ülekuulamise tehnilised tingimused. Taotluse saanud liikmesriigi pädev asutus edastab dokumendi taotluse esitanud liikmesriigi pädevale asutusele.</p>
---	---	--

Euroopa Liidu Nõukogu

Juhend piiriüleste menetluste puhul videokonverentside pidamiseks

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus

2009 — 41 lk — 14,8 x 21,0 cm

ISBN 978-92-824-2480-3

doi:10.2860/32083

QC-78-09-966-ET-C

Euroopa Liidu väljaannete tellimine

Tasulised väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- raamatukauplustes, esitades pealkirja, väljaandja ja/ või ISBNi numbri;
- võtke otse ühendust meie müügiesindajatega;
- kontaktandmed leiate veebilehelt <http://bookshop.europa.eu> või saatke faks numbrile +352 2929-42758.

Tasuta väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- Euroopa Komisjoni esindustes ja delegatsioonides;
- kontaktandmed leiate veebilehelt <http://ec.europa.eu> või saatke faks numbrile +352 2929-42758.

www.consilium.europa.eu

Väljaannete talitus

